

Anna Płońska

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Katedra Prawa o Wykroczeniach, Karnego Skarbowego i Gospodarczego

anna.plonska@uwr.edu.pl

Tajemnica zawodowa dotycząca działalności funduszy emerytalnych i jej ochrona karnoprawna

Artykuł nadesłany: 1 lutego 2017 r.; artykuł zaakceptowany: 23 marca 2017 r.

JEL Classification: K42, G29

Keywords: professional secrecy, pension fund, an offence, The Article 220 of Organization and Operation of Pension Funds Act of August 28th, 1997

Abstract

Professional secrecy concerning the pension funds activities and its criminal-law protection

The paper discusses the concept of professional secrecy concerning the pension funds activities and indicates the substance of its criminal law protection. The main thesis of this article is that in the age of intensive economic development, an information, especially professional secrecy, becomes a particularly important legal interest, which requires a far-reaching legal protection which is provided by criminal law provisions. The purpose of this paper is also the analysis of the legal consequences of committing a disclosure or use of professional secrecy offence under the Article 220 of The Organization and Operation of Pension Funds Act of August 28th, 1997. The scientific method used in this paper is a dogmatic analysis of law.

1. Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie dogmatycznej analizy pojęcia tajemnicy zawodowej dotyczącej działalności funduszy emerytalnych, wskazanie istoty jej karnoprawnej ochrony, która jest najdalej idącą ochroną prawną, a także omówienie prawnych konsekwencji popełnienia przestępstwa ujawnienia lub wykorzystania tajemnicy zawodowej z art. 220 Ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych.

2. Tajemnica zawodowa dotycząca działalności funduszy emerytalnych

2.1. Pojęcie i zakres przedmiotowy tajemnicy

Na wstępie niniejszych rozważań należy wskazać, że samo pojęcie tajemnicy nie doczekało się zwartej, ogólnej i jednoznacznej definicji prawnej. Wynika to zarówno z braku potrzeby sprecyzowania takiego pojęcia, jak i z problemu ewentualnego normatywnego określenia, czym owa tajemnica jest (Kunicka-Michalska 2006, s. 250). Trudności interpretacyjne wynikają głównie z tego, iż wszelkie unormowania gwarantujące prawną ochronę tajemnicy dotyczą jedynie pewnego jej zakresu. W większości aktów prawnych już sam przepis gwarantujący ochronę tajemnicy definiuje jej zakres, co tym samym zapewnia ochronę określonego typu tajemnicy. Podobnie jest w przypadku tajemnicy zawodowej dotyczącej działalności funduszy emerytalnych. W kontekście specyfiki analizowanej karnoprawnej ochrony tajemnicy zawodowej trzeba mieć na uwadze, że może ona być rozpatrywana zarówno w pozytywnym aspekcie, rozumianym jako zagwarantowanie bezpieczeństwa, porządku i uczciwości obrotu na tym rynku, jak i w negatywnym, pojmowanym jako zbyt intensywna ingerencja prawa w funkcjonowanie ogólnie pojętego rynku kapitałowego (Sucharski 2006, s. 104). Powyższe dwubiegunowe podejście do karnoprawnej ochrony świadczy o niezwyklej złożoności omawianego problemu.

Przedmiotem tajemnicy jest informacja (Kozłowska-Kalisz 2006, s. 19), pewna wiadomość (Rusinek 2007, s. 17), której podstawą jest niejawnosć wyznaczająca treść oraz granice tajemnicy (Kunicka-Michalska 1972, s. 5). *Słownik języka polskiego* definiuje tajemnicę jako „coś tajnego, rzecz, której nie należy rozgłaszać, która nie powinna wyjść na jaw; sekret” (Sobol 2005, s. 1014). Tajemnicą w potocznym znaczeniu jest również wiadomość lub fakt znany jedynie ograniczonemu kręgowi osób, którego nie należy rozgłaszać, niejawni i wymagający dyskrecji (Szymczak 2005, s. 572). W znaczeniu prawnym tajemnica to obowiązek zachowania w dyskrecji określonej wiadomości, znanej tylko ograniczonemu kręgowi osób (Rusinek 2007, s. 17), bądź też konieczność zachowania określonej informacji w zamkniętym kręgu osób i nieudostępnienie jej osobom nieuprawnionym lub postronnym (Góral 2007, s. 457). Inna definicja określa tajemnicę jako wiadomość, która nie jest powszechnie dostępna, a jej przetwarzanie, rozumiane między innymi jako pozyskiwanie oraz udostępnianie, naruszałoby porządek prawny (Fisher, Świerczyńska-Głownia 2006, s. 13).

Jak wskazuje M. Rusinek (2007, s. 17), klucz do definicji tajemnicy w polskim systemie prawnym stanowi jej niejawnosć, odnosząca się do wiadomości o danym fakcie oraz treści i granicy owej wiadomości. Niejawnosć określonych informacji determinowana jest z kolei przez ograniczony krąg jej dysponentów oraz zakaz ujawniania posiadanych przez nich wiadomości. Należy dodać,

że sama wiadomość nie podlega ochronie karnoprawnej tylko dlatego, iż została uznana przez ustawodawcę za określony rodzaj tajemnicy (Krawczyk 2000, s. 66). Nadto trzeba zaznaczyć, że tajemnicą chronioną prawnie może być jedynie tajemnica względna, a więc znana jednej osobie lub pewnemu kręgowi osób (Kucharzyk 2005, s. 78).

Szeroko pojętą ochronę tajemnicy należy rozumieć jako zespół różnorodnych działań o charakterze prawnym, organizacyjnym, administracyjnym i fizycznym, które mają na celu zabezpieczenie określonych informacji przed ich udostępnieniem nieuprawnionym osobom. Ochrona ta przejawia się przede wszystkim w systemie przepisów prawnych, zapoznaniu z nimi przeszkolonych odpowiednio osób oraz stworzeniu procedur gwarantujących zachowanie informacji w tajemnicy i systemu zabezpieczania ich przed ujawnieniem lub wykorzystaniem (Dobrodziej 2000, s. 9). Analizując karnoprawną ochronę tajemnicy, należy przede wszystkim mieć na uwadze jej istotę, wyrażającą się w niejawności tajemnicy, która dodatkowo wyznacza granicę i treść owej tajemnicy (Kunicka-Michalska 1972, s. 5). Trzeba jednocześnie zauważyć, że rodzajowym przedmiotem ochrony każdej tajemnicy zawodowej jest nie tylko interes podmiotu, którego ona dotyczy, lecz także interes jednostek zainteresowanych zachowaniem tajemnicy, mimo że nie odnosi się ona bezpośrednio do nich. W efekcie ochrona tajemnicy zawodowej spełnia zatem ważną rolę również dla zbiorowości, wzmacniając zaufanie jednostek do instytucji znaczących dla jej funkcjonowania (Dadak 2000, s. 247).

2.2. Definicja tajemnicy zawodowej w rozumieniu ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych

Unormowania ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (u.o.f.f.e.) definiują w art. 49 ust. 2 tajemnicę zawodową jako

informacje związane z lokatami funduszu, rejestrem członków funduszu, rozporządzeniami członków funduszu na wypadek śmierci oraz oświadczeniami, o których mowa w art. 83 u.o.f.f.e., których ujawnienie mogłoby naruszyć interes członków funduszu lub interes uczestników obrotu na rynku regulowanym w rozumieniu Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi.

Ustawodawca w tym samym akcie prawnym wskazał cztery grupy podmiotów obowiązane do zachowania informacji objętych tajemnicą zawodową, wśród których wyróżnia:

1. członków władz statutowych towarzystwa;
2. osoby pozostające z towarzystwem w stosunku pracy;
3. osoby pozostające z towarzystwem lub funduszem w stosunku zlecenia lub innym stosunku prawnym o podobnym charakterze, a także
4. pracowników podmiotów pozostających z towarzystwem lub funduszem w takim stosunku.

Należy w tym miejscu wyraźnie zaznaczyć, że obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej istnieje również po ustaniu stosunków prawnych nakładających go na określone osoby.

Ustawowy obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej przez wskazane grupy podmiotów nie jest jednak bezwzględny. Ustawodawca przewidział bowiem wiele sytuacji, w których nie ma on zastosowania. Przypadki takie dotyczą udostępnienia tajemnicy zawodowej prokuratorowi w związku z powzięciem podejrzenia o popełnienie przestępstwa, Generalnemu Inspektorowi Kontroli Skarbowej oraz dyrektorowi Urzędu Kontroli Skarbowej, w zakresie i na zasadach określonych w odrębnych przepisach, bądź też na żądanie prokuratora lub sądu albo innych właściwych organów państwowych w związku z toczącymi się postępowaniami w sprawach odnośnie do działalności funduszu, towarzystwa lub depozytariusza, w tym na żądanie organu nadzoru w związku ze sprawowaniem przez niego nadzoru nad działalnością funduszy. Poza tym do zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej dochodzi w sytuacji udostępnienia informacji objętej tajemnicą zawodową administracyjnemu organowi egzekucyjnemu oraz centralnemu biuru łącznikowemu (zob. art. 9 Ustawy z dnia 11 października 2013 r. o wzajemnej pomocy przy dochodzeniu podatków, należności celnych i innych należności pieniężnych, Dz.U. z 2013 r. poz. 1289 oraz Dz.U. z 2015 r. poz. 211), w zakresie danych zawartych w umowach o prowadzeniu IKE lub IKZE z funduszem, oraz w deklaracjach o przystąpieniu do programu (zob. art. 18 ust. 1 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych, Dz.U. z 2016 r. poz. 1449).

Jak zatem wynika z postanowień ustawy, obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie jest bezwarunkowy. Należy jednak mieć na uwadze, iż w przypadku przekazania chronionych informacji poszczególnym osobom lub organom obowiązek zachowania tajemnicy rozciąga się również na nie. Przykładowo GIKS ma obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, z którą zapoznał się w związku z toczącym się przed organem kontroli skarbowej postępowaniem w sprawie o przestępstwo lub wykroczenie skarbowe. Trzeba zatem pamiętać, iż w każdym opisanym poniżej przypadku na osobie, której tajemnica zawodowa została wyjawiona zgodnie z prawem, ciąży obowiązek jej zachowania.

3. Istota karnoprawnej ochrony tajemnicy zawodowej dotyczącej działalności funduszy emerytalnych

Specyfika karnoprawnej ochrony tajemnicy zawodowej regulowanej przez unormowania u.o.f.f.e. wynika ze szczególnego rodzaju prowadzonej przez fundusze emerytalne działalności, a nie — jak ma to miejsce w wypadku klasycznych ta-

jemnic zawodowych — z działalności zawodowej wykonywanej przez konkretne osoby fizyczne (Rusinek 2007, s. 47). Za główny cel karnoprawnej ochrony tajemnicy zawodowej dotyczącej działalności funduszy emerytalnych należy uznać zagwarantowanie udostępnienia uczestnikom tego funduszu przewidzianych prawem informacji związanych z jego działalnością, przy jednoczesnej reglamentacji dostępu do wiadomości objętych tajemnicą. Podstawowymi celami instytucji tajemnicy zawodowej są natomiast: ochrona sfery tajemnicy, do której każdy człowiek ma prawo, oraz zapewnienie prestiżu zawodu, który ma odzwierciedlenie w zaufaniu do przedstawicieli danego zawodu zarówno ze strony osób powierzających im własne tajemnice, jak i przyszłych dysponentów tajemnicy (Kunicka-Michalska 1972, s. 5).

O istocie ochrony tajemnicy zawodowej dotyczącej działalności funduszy emerytalnych świadczy wprowadzenie odpowiedzialności karnej za jej naruszenie. Przedmiotem ochrony w tym przypadku jest interes członków funduszu emerytalnego, którzy wprawdzie nie uczestniczą bezpośrednio w obrocie instrumentami finansowymi, ale ich środki kapitałowe już tak. Dlatego też wszelkie objawy niezgodnych z prawem zachowań, do których należy szeroka gama przestępstw giełdowych, mogą i wpływają krzywdząco także na interesy członków funduszu emerytalnego (Płońska 2012, s. 240).

4. Przestępstwo ujawnienia lub wykorzystania tajemnicy zawodowej z art. 220 u.o.f.f.e.

Ustawodawca w wypadku organizacji i funkcjonowania funduszy emerytalnych wprowadził penalizację przestępstwa ujawnienia lub wykorzystania tajemnicy zawodowej w typie podstawowym w art. 220 ust. 1 u.o.f.f.e., które zagrożone jest grzywną do 1 mln zł lub karą pozbawienia wolności do lat 3, oraz w typie kwalifikowanym w art. 220 ust. 2 u.o.f.f.e., które zagrożone jest grzywną do 5 mln zł lub karą pozbawienia wolności do lat 5, a kwantyfikatorem w jego przypadku jest działanie sprawcy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej. Przestępstwo ujawnienia lub wykorzystania tajemnicy zawodowej zarówno w typie podstawowym, jak i kwalifikowanym jest przestępstwem indywidualnym, co oznacza, że jego sprawcą może być wyłącznie określona w treści przepisu osoba (podmiot) obowiązana do zachowania takiej tajemnicy. W tym miejscu należy również zauważyć, że na mocy art. 222 u.o.f.f.e. za przestępstwo ujawnienia lub wykorzystania tajemnicy zawodowej odpowiedzialność karną ponosi również ten, kto dopuścił się go, działając w imieniu osoby prawnej.

Podjmując analizę omawianego przestępstwa, należy wyjaśnić kluczowe pojęcia odnoszące się do czynności sprawczej, jakimi są ujawnienie oraz wykorzystanie tajemnicy zawodowej. Ujawnienie definiowane jest jako „uczynienie jawnym, podanie do wiadomości czegoś, co było trzymane w tajemnicy” (Szym-

czak 1995, s. 1043) bądź „sprawienie, że to, co dotychczas było utrzymywane w tajemnicy, staje się znane innym” (Żmigrodzki, WSJP). W doktrynie ujawnieniem jest natomiast każde zachowanie otwierające innej osobie dostęp do informacji objętych tajemnicą, bez względu na to, czy osoba ta faktycznie się z ową informacją zapoznała i wykorzystała ją, czy też nie. Ta ostatnia okoliczność ma bowiem znaczenie dopiero na płaszczyźnie oceny społecznej szkodliwości czynu (Majewski 2001, s. 29). W związku z powyższym ujawnieniem będzie także między innymi pozostawienie niezabezpieczonych dokumentów zawierających informacje objęte tajemnicą zawodową w miejscu, w którym przebywają osoby postronne, nawet w przypadku gdy żadna z tych osób nie zapoznała się z ich treścią (Majewski 2001, s. 20). Ponadto jako ujawnienie tajemnicy traktowane jest autorytatywne potwierdzenie wcześniejszych pogłosek lub przypuszczeń. Ujawnieniem może być również dopuszczenie nieuprawnionej osoby do stanowiska pracy, na przykład komputera, lub też podanie hasła do zaszyfrowanego zbioru danych. Przedmiotem przestępstwa ujawnienia tajemnicy zawodowej jest zatem dopuszczenie przez świadome działanie do tego, by nieupoważniona do tego osoba zapoznała się z treścią informacji stanowiących tajemnicę zawodową (Sucharski 2006, s. 107). Karalność ujawnienia informacji nie odnosi się do sytuacji, w których dana osoba jest obowiązana do jej przedstawienia lub czyni to w warunkach sytuacji kontratypowej (Razowski 2014, s. 982).

Analizując zaś czynność sprawczą omawianego przestępstwa, polegającą na wykorzystaniu tajemnicy zawodowej, należy wskazać, że samo wykorzystanie pojmowane jest jako „użycie czegoś dla osiągnięcia jakiegoś celu, zysku” (Szymczak 1995, s. 1543). Zatem przez wykorzystanie tajemnicy zawodowej należy rozumieć użycie informacji stanowiących taką tajemnicę do określonego celu, skierowanego na osiągnięcie korzyści dla siebie lub osoby trzeciej (Majewski 2006, s. 20). W orzecznictwie wykorzystanie informacji jest rozumiane jako wszelkie działania podejmowane przez sprawcę, dla których znajomość informacji stanowiła główny impuls do działania nakierowanego na uzyskanie określonej korzyści. O wykorzystaniu tajemnicy zawodowej można zatem mówić, gdy sprawca po zapoznaniu się z nią podjął konkretne decyzje, działania lub czynności (Wyrok SA 2013).

Jak wspomniano, w przypadku popełnienia kwalifikowanej postaci omawianego przestępstwa, polegającej na ujawnieniu lub wykorzystaniu tajemnicy zawodowej w celu osiągnięcia majątkowej lub osobistej korzyści, zagrożenie karą jest dużo surowsze. Nie ma bowiem wątpliwości, iż popełnienie omawianego czynu w celu osiągnięcia korzyści — i to nie tylko majątkowej, lecz także osobistej — cechuje się znacznie wyższym poziomem społecznej szkodliwości czynu niż ujawnienie lub wykorzystanie tajemnicy zawodowej, które na taką korzyść nie było skierowane.

W rozumieniu przepisów Kodeksu karnego korzyścią majątkową lub osobistą jest zarówno korzyść dla siebie, jak i dla kogoś innego (art. 115 § 4 k.k.). Zaś samo pojęcie korzyści majątkowej należy rozumieć jako zwiększenie aktywów

lub zmniejszenie pasywów majątkowych, mające na celu zaspokojenie potrzeb materialnych. Co więcej, korzyścią majątkową jest wszelkie aktualne bądź przyszłe przysporzenie majątku, a więc również uzyskanie perspektywy przysporzenia majątkowego w przyszłości. Korzyść osobista z kolei utożsamiana jest z brakiem wartości ekonomicznej (pieniężnej) (Kulik 2011, s. 297 n.). Jednocześnie trzeba dodać, że w piśmiennictwie podkreśla się, że nierzadko określone dobro zaspokaja jednocześnie potrzeby materialne i niematerialne, w związku z czym nie sposób wyznaczyć wyraźnej granicy pomiędzy korzyścią majątkową a osobistą.

5. Wnioski

Podsumowując, należy wskazać, że karnoprawna ochrona tajemnicy zawodowej związanej z działalnością funduszy emerytalnych opiera się na dwóch dyrektywach. Pierwsza z nich — dyrektywa subsydiarności — opiera się na zasadzie, iż z sankcji karnych należy zrezygnować wszędzie, w każdym przypadku, gdy ten sam efekt można osiągnąć za pomocą samoregulacji gospodarczej, przedsięwzięciami gospodarczymi lub unormowaniami administracyjnymi. Druga natomiast — dyrektywa proporcjonalności — oznacza, że kryminalizowane powinny być tylko patologiczne zachowania gospodarcze w szczególnie wysokim stopniu zagrożające ponadindywidualnym dobrom gospodarczym.

Ponadto należy zauważyć, że karnoprawna ochrona tajemnicy zawodowej dotyczącej działalności funduszy emerytalnych odbiega nieco od obowiązku zawodowej dyskrecji w klasycznym kształcie. Obowiązek dyskrecji ujęty w unormowaniach u.o.f.f.e. wynika nie tyle z samej działalności zawodowej wykonywanej przez konkretne osoby, co ze szczególnego rodzaju działalności prowadzonej przez jednostkę organizacyjną (fundusz emerytalny). Niemniej jednak obowiązek dyskrecji ciążyący na ustawowo wskazanych podmiotach ma związek z wykonywaniem przez nich zawodu, a zatem jest objęty tajemnicą zawodową. Szczególny nacisk jest zaś położony na wewnętrzny aspekt tajemnicy zawodowej, rozumiany jako okoliczności związane z wykonywaniem i organizacją usług zawodowych (Rusinek 2007, s. 48).

Bibliografia

- Dađak W. (2000), *Prawnokarna ochrona tajemnicy państwowej w obrocie papierami wartościowymi*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1, s. 239–268.
- Dobrodziej E. (2000), *Ochrona tajemnicy — przepisy, komentarze, wyjaśnienia*, Bydgoszcz.
- Fisher B., Świerczyńska-Głównia W. (2006), *Dostęp do informacji ustawowo chronionych. Zarządzanie informacją*, Kraków.
- Góral R. (2007), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa.
- Kozłowska-Kalisz P. (2006), *Odpowiedzialność karna za naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa*, Kraków.

- Krawczyk T. (2000), *Problematyka przedmiotu ochrony art. 175 i 176 Prawa o publicznym obrocie papierami*, „Prokuratura i Prawo” 9, s. 60–73.
- Kucharczyk M. (2005), *Kwestia ujawnienia tajemnicy państwowej, służbowej, zawodowej i funkcyjnej w wyjaśnieniach oskarżonego*, „Państwo i Prawo” 2, s. 78–90.
- Kulik M. (2011), *Inne przestępstwa przeciwko mieniu*, [w:] „System Prawa Karnego”, t. 9. *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, red. R. Zawłocki, Warszawa.
- Kunicka-Michalska B. (1972), *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym*, Warszawa.
- Kunicka-Michalska B. (2006), *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2. *Komentarz*, red. A. Wąsek, Warszawa.
- Majewski J. (2001), *Odpowiedzialność karna za naruszenie obowiązku dyskrecji w obrocie papierami wartościowymi*, „Prawo Papierów Wartościowych” 9, s. 20–31.
- Płońska A. (2012), *Karnoprawna ochrona informacji na rynku kapitałowym*, Wrocław.
- Razowski T. (2014), *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa.
- Rusinek M. (2007), *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim systemie prawnym*, Kraków.
- Sobol E. (2005), *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa.
- Sucharski M. (2006), *Prawnokarna ochrona giełdowego obrotu papierami wartościowymi*, Toruń.
- Szymczak M. (1995), *Słownik języka polskiego PWN*, t. 3, Warszawa.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 12 lutego 2013 r., sygn. II AKa 2/13, LEX nr 1294723.
- Żmigrodzki P. (red.), *WSJP, Wielki słownik języka polskiego*, PAN. Wersja elektroniczna: www.wsjp.pl (dostęp: 10.12.2016).